అప్పుడే తూర్పు దిక్కున, దరిద్ర శ్రామిక దైనందిన దుఃఖైక మూలకష్ట వాటికకు నాంది ప్రస్తావనమట్లు భానూదయమైంది. ఆప్రత్యూషబాలభాస్కర కిరణాలు, నిత్యం, దరిద్రదేవత స్వేచ్ఛా విహారం సాగిస్తూ తాండవమాడే, చినిగి శిథిలాలైన, పేదకూలీల పూరిగుడిసెల సందుల్లోంచి పవలెల్ల యెండనక, వాననక, రాయనక, రప్పనక, ఒళ్లువంచి, శ్రమించి, రెక్కలు ముక్కలుచేసికొని కృషించి, కష్టానికితగ్గ ఫలంలేక, జీవిత వైరాగ్యంతోయిల్లుచేరి తెచ్చిన చారెడు నూకలు గంజికాచుకుని యాలుబిడ్డలు తాముసు త్రాగి, కష్టజీవులకు విశ్రామదాతయైన యీ నిశాదేవత యొడిలో మైమఱచి, నిద్రించే కర్షక కార్మికులపై ప్రసరించి మేలుకొలుపుతున్నాయ్......

వెంకడు ప్రక్కమీదినుంచి లేచి కండ్లు నలుముకుని నాలుగుమూలలా పరికించి, అబ్బా, అప్పుడే యెండొచ్చిందే, యనుకుంటూ దొడ్లోకి వెళ్లి మొహం తోముకునివచ్చి, అంతకుముందే తన రామి సిద్ధంచేసిన గంజి కాస్తా త్రాగి బయల్దేరాడు... పట్నంలోకి —ఏదైనా పని దొరుకుతుందేమోనని ...తొలికోడి కూయగానే చాలామంది కర్షకులు ఆడమగ భేదంలేకుండా పొలాల్లోకి పోయి పనిచేస్తున్నారప్పుడే... ఎక్కడాలస్యమయి పోతుందో, యెక్కడ యజమాని దండిస్తాడోనని ... గుండెలు కొట్టుకుంటూ భయంతో త్వరత్వరగా పోతున్నారు ... కార్మికులు, మిల్లుల్లోకి...పాపం ... వెంకడు పని సరిగ్గా చేయటం లేదనే నెపంతో, తన మిల్లులోంచి పొమ్మన్నాడో యజమాని...బూర్జువా...ఊళ్లో యేదైనా చిల్లరమల్లరపన్లు చేసికొని కాలంగడుపుతున్నాడా బీదకూలీ...తనయొక్కడి పొట్టేకాక, తన పెళ్లాం...యిద్దరాడపిల్లలు, యిద్దరు మగపిల్లలూను ... ప్రపంచజ్ఞానం తెలియని పసిపిల్లలు, అడపా—తడపా..., ఇంట్లో నిరాధారపు పిల్లల సంరక్షణములోనే మునిగి, అక్కడకీ చిల్లర కూలిపనులు చేసి, భర్తకు సాయపడుతోంది రామి...దరిద్రుడికే పిల్లలెక్కువ. — నిండు చూలాలు రామి...

వెంకడి సంసారనౌక; యీయపార, దురంత, దరిద్రాత్మక, నిరాధార ప్రపంచ మహార్ణవములో, కాలసాగర గర్భంలో ఒడిదుడుకుల్తో, క్షణక్షణిక అపాయాలతో సాగిపోతూంది...

వీధివీధుల తిరుగుతున్నాడు ... ఏ పుణ్యాత్ముడైనా పని చెప్పి నాలుగు డబ్బులు ముట్టచెపుతాడేమో నని ... కాళ్ళరిగిపోతున్నాయ్ —తిరిగి తిరిగి మిల్లుయజమాని, లుబ్ధాగ్రేసర చక్రవర్తి యింటికి వచ్చాడు వెంకడు. మధ్యం దినఖద్యోదమండలపు కాంతులు నెత్తి మాడుస్తున్నాయి... అడుగున కాళ్ళు కాలుతున్నాయి...

అప్పుడే శిష్టగుష్టుగా తిని కడుపు నిమురుకుంటూ, త్రేనుస్తూ అరుగుమీద కుర్చీలో వాలాడు...మిల్లుయజమాని...

'బాబూ దండాలండీ'... అన్నాడు వెంకడు....కాళ్ళుకాలుతున్న బాధతో ...'ఏమిరా...వెంకా! యిప్పుడెక్కడుంటున్నావ్. నాదగ్గర పనిచేసిన కన్న సుఖంగా గడుస్తోందా' అన్నాడు

★

ఎం...

విషపు నవ్వుతో సవిత్తల్లి ...
చూపుతూ.

"ఆఁ బాబూ — అంత...
గడ్డుగా వున్నాయండి రోజుల...
అన్నాడు వెంకడు కొంచెంచీకా...

"దానికేంలే! ఎవరి కర్మాని...
కర్తలు...అయితే నువ్వు వచ్చి...
మిత్రా యిప్పుడు నాతో—అ...
...యజమాని, తృప్తిగా తిని క...
వేదాంతం మొదలేస్తూ....

'ఆకలిమంటకు ఆహుతయి...
చెమటగారుతూ..."బాబూ, ...
చాలండి...యీ రోజేడా పని...
లేదు బాబూ, యింట్లో మీ...
దానికి పురుడిరోజులండి ... ...
మూడు రోజుల్నుంచి మాడ్తు...
సామీ!"

"అయితే, నన్నేం జేయ...
వురా!...మీకర్మం మీది..."

బాబయ్యోరలా సెలవిత్తే యె...
యింకా నాలుగు రూపాయలు...
రివ్వాల్సిన వున్నాయండి! అ...
యీయేల ఓ రూపాయయిన...
త్తిరా, బతికిపోతాం బాబూ,—
ధర్మంగా, పున్నానికివ్వండి సా...

క్రాంతి

శ్రీపతిరావు

"ఓఁ శేయ్...అట్టే, అరగడ్డిగా అర [illegible] అసలే నష్టంవచ్చి యేడుస్తున్నాం...ప్రస్తుతం, నాదగ్గరా, యేమీ లేదు; మరెక్కడయినా తంటాలుపడు, పో"...అని కసరుతూ, అమాంతంగా, యింట్లోకి చక్కాబోయాడు ... బూర్జువా, లోభి, మిల్లుయజమాని ... తన పుట్టి మునిగిపోయేలాగ.

ఆ ధనాఢ్యుని ముఖంకేసి ... దీనంగా. నిరుత్సాహంగా, శూన్యదృష్టుల్తో [illegible]...తిరుగుమొహంపట్టేడు... బీద కూలీ వెంకడు.

పాపం... చూడండి ... అయినంత కాలం, మిల్లులో నేగాకుండా, యింట్లో కూడా, అడ్డవయిన బండచాకిరీ చేయించి, యింకా 4 రూ॥ యెగేసి ... పనిలోంచి గెంటేసి, ధర్మంగాయిమ్మంటే కూడా దయావిహీనుడై ఎలాకసిరేడో. ఏం న్యాయం...ఈరీతిగా అనేకశ్రామికులు, ఎందఱు తమ సర్వస్వం ధారపోసి తమ కన్నీటిధారల్తో, తాము కష్టించి తెచ్చిన ఫలమంతా, యజమాన్ల, కర్కశహస్తాల్లో ధారవోస్తూ, తాము మలమలమాడి కృశిస్తూన్నారో ...మనదేశంలో......

అమ్మా... అమ్మా... బువ్వ పెట్టవూ? ఆకలేస్తోంది...

'అయ్యొత్తాడుండ్రా. పొద్దుటనగా యెల్లాడు...ఏడున్నాడో... యేమైనా రెండుడబ్బులు, యీ యేలయినా దొరికాయో-లేదో—

అమ్మా అయ్య రాలేదూ... కడుపు మాడుతోందే...అని,... కళ్లల్లో ప్రాణాలుంచుకుని, తనకేసి దీనంగా చూసి యెలుగెత్తే...పసికూనల— యాక్రందనాలు వింటూ గుండె చెరువయి ... "అయ్యో రెండురోజుల్నుంచి గుక్కెడు గంజినీళ్లయినా లేకపోయె-ఈ దరిద్రంతో, పిల్లలగోడువింటూ బతికేకన్న ...చత్తే...అమ్మయ్యో- చావడమే... నాపిల్లలగతో" అంటూ; దుఃఖవారాసిలో ముందువెనుకల కీదుతూ, పలవిస్తోంది రామి—

"అమ్మా... అదుగో! అయ్యొత్తున్నాడు...అవి గంతులేస్తూ ... ఎదురుపోయాడు.... పెద్దపిల్లాడు— పాపం...

నైరాశ్యం,—నిస్పృహ... మూర్తీభవిస్తున్నాయి....దీనకర్షకుడి మొగంలో,రిక్తహస్తాల్తో, నీరసంతో రాగానే చతికిలబడ్డాడు —. వెంకడు—

"అయ్యా బువ్వ తెచ్చావా" అని యొళ్లోకూర్చుని అడిగాడు.... రెండోకొడుకు తండ్రి మొహంవైపు ఆశగా చూస్తూ...

హృదయం చెక్కలయిపోయింది; ఏంచెపుతాడు....నీరవుడైపోయేడు....

'అయ్యో...యీ రోజూ పస్తేనా! అంది రామి, నూతిలోనుంచి వచ్చిన మాటలాగ— నీరసంగా; పిల్లలంతా, తోటకూర కాడల్లా యెండి పడున్నారు....

ఆ కుటుంబ కష్టం .... చూడలేకో యన్నట్లు ...ప్రభాకరుడు... పూర్తిగా పశ్చిమాద్రిచాటుకు వెళ్లిపోయాడు.... విన్నవోయిన ముఖంతో—

ఎవరిగోడవవారిది ... వాళ్ల జోలి యెవరికి ... వారి నిరాశాద్యోతకమై తపస్సు జగమంతా యావరించింది.... ఆకుటుంబము....మూన్నాళ్లనుంచి తిండి లేక ...ఆకటిచిచ్చువ కాహుతవుతూ తపిస్తూ చేస్తున్న రోదనమరణ్యరోదనమయింది. ఒక్క ఆ కుటుంబమే యననేల...ఆచుట్టుపట్లగల యింకా యెన్ని కుటుంబాలు....ఆకలి.... ఆకలి .... అని అలమటిస్తున్నారో ఎవరికి కావాలి.... ఆబాధ పోగొట్టే మహాత్ము లెవరున్నారు... భారతమాత సంతానానికి ధనాఢ్యులకు. యీకాలంలో అమాత్రం త్యాగబుద్ధుందా—

అబ్బా...నొప్పి...కడుపులో పో...ట్లు....అంటూ ఓమూలమంచానికి బల్లిలా అంటిపెట్టుకుని.... ప్రసూతి వేదనతో-గోలెత్తుతోంది రామి...; ఓమూల... మూడురోజుల్నుంచి బువ్వలేక రెండోపిల్లాడు కొయ్యబారి ... ప్రాణాపాయస్థితిలోవున్నాడు—అతినీరసంమీద పిండం బయటపడ్డం దుర్భరంగా వుంది. రామికి—దరిద్రదేవతకుతోడు, మృత్యుదేవతకూడా వారి పూరిగుడిసెలో నృత్యంచేస్తోంది...క్షణం...కోప మెదురుచూస్తూ....

ఇరుగుపొరుగువాళ్లంతా...అక్కడే వున్నారు. పాపం...ఆ గతే తామూ అనుభవిస్తూన్న అనాథలవడంచేత ధనాఢ్యులకేంకావాలి వాళ్లగోడు ..కృషికజీవనులై, తిండిలేక మాడుతూ, చినిగి

పోయిన పూరిగుడిసెల్లో జీవనాలుధరించి కాలం గడిపే అనాథ బీదకూలీల పరిస్థితులు, శ్రమపడక సుఖభోగులై, మేడల్లోనూ, మిద్దెల్లోను, కాల క్షేపంచేసే ధనాఢ్యులకెలా అర్థమవుతాయి......

ఒరేయ్...నరసా ... ఊళ్లోకి పరిగెత్తి ఆ శాస్తుర్లుగోర్నోపాలి, పిల్సుకురా—రా...అన్నాడు వెంకడు... తనప్రక్కవాడితో—

* * *

డాక్టరుగోరూ....డాక్టరుగోరూ...

ఎవడ్రావాడు ... అంటూ తలుపు తీసుకు వచ్చాడు వెంకటశాస్త్రి .... ఆవూరు మొత్తానికి పేరెక్కిన... నేటివుడాక్టరు...

అయ్యగోరు ... మా గూడేనికోసారి దయ సేయాలండి...మీ రెరిగే యుంటారు. వెంకడు—వాడిపెళ్ళాం...పిల్లాడు...అపాయస్థితిలో...

"అయితే యేంచేయమంటావ్ ... నిశరాత్రి వేళ"...

"బాబూ కనికరించాలండి."...

"బండితీసుకురా వస్తా! ముందు మా ఫీజు మాటచెప్పు...."

మూన్నాళ్నుంచి తిండిలేక మాడుతున్నారండి... వెంకడి.... పెళ్ళానికి పురుడు బాబూ....ఫీజు మాట....తమరు....అనుగ్రహించాలండి....

అయితే యింజక్షన్లు యివ్వాలి....ఫీజులేకుండా రాడం ఆనవాయితలేదు.... లేదా ... వచ్చినదార్నే పో—

"బాబూ .... బీదోళ్ళం .... అంత కఠినమైతే యెలాండి...."

ఒరేయ్...మీరు బీదైతేనాకేం .... సాదైతే నాకేం....మీరూమీ కూలోరికే ట్రీటుమెంటుచేస్తే.... యింక మా డిస్పెన్సరీలు, ఎత్తేయ్యాలి....వీల్లేదు... పో....అంటూ లోపలికిపోయాడు....

ఎంత ధనమదాంధుడు....తన సోదర దరిద్ర మానవులు బాధపడుతూంటే, ఆమాత్రం వుపకారం చెయ్యలేడా....అశుద్ధనిర్మాణ దృక్పథుఁడైనా అర్థం తీసుకునే యిలాంటి వైద్యశిఖామణులు....పాపం ... ఆ బీదవాళ్ళదగ్గర కూడా—ఫీజేనా....నెత్తిన కట్టుకెడతాడా....ఏం .... ప్రపంచం .... యిలాగుంది....ధన పిపాస...

* * *

రాలేదూ....డాక్టోరుగారు...

లేదు....డబ్బిస్తే... గాని రానన్నాడు...

అఘ్యో....యెవరేమియ్యగలం.... అందఱి సంసారాలు ఓలాగే వున్నాయి .... ఏపూట పావలా ఆపూట గంజికే....పిట్టనికొట్టా, పొయ్యలోపెట్టా.... కాపురాలు....యింకేంజేసేది .... అంటూ పిలిచాడు వెంకడు....

గాఢాంధకారం....ఆకాశమంతా, సాంద్ర, మేఘాచ్ఛాదితమయింది. దైవం కూడా .... కర్కశ హృదయమానవుల్లాగే వాళ్ళపట్ల.... వ్యతిరేకించి .... వేధిస్తున్నాడు.... లేకపోతే .... ఆ అకాలవర్షం .... హోరున కురుస్తోంది....

ఆకలి....ఆకలి ...అంటూ .... దరిద్రులు చేసే యాక్రందనాల ధ్వని, ఉఱుముల ధ్వనితో మిళిత మయింది....

కథాంజలి

అన్ని హిగ్గిన్‌బాథమ్సు బుక్‌స్టాల్సు లోను దొరకును. వెల 0-2-0

దరిద్రులంతా ఒక్కపెట్టుగా, నదీగర్భంలోన, లీనమయిపోతే బాగుండుననిపిస్తోంది వెంకడికి ... కుర్రాడు కళ్లు తెఱచి....ఆ మినుకుమినుకుమనే గుడ్డిదీపకాంతుల్లో, తన నిరాశాకాంతుల్ని కలిపి—అ....మ్మా....ఆకలి....బువ్వ.... అంటూ తిరిగి కళ్లు మూసాడు—ఒళ్లంతా చల్లబడింది....వాడి దేహం. ఆకలిచిచ్చు కాహుతయింది—

రాత్రి....రెండు లేక మూడు కావస్తుందేమో....

రామి...కి....చనిపోయిన పిల్లాడే.... యింకా ఋణంమిగిలి దరిద్రబాధనుభవించడానికి పుట్టాడా అన్నట్లు—మగశిశువు పుట్టాడు....

క్షణక్షణమూ లెక్కపెట్టుకుంటూ వెన్నాడుతోంది మృత్యుదేవత—

అ....మ్మో....ఎవరు....నాలాగే....ఆక...లిచిచ్చు....కాహు....తయిన....ద...రి...ద్రు...లా....నేనూ....సన్నూ....అంటూ పలవరిస్తోంది రామి .... సంధి ప్రారంభమైంది.

వెంకడి జీవనౌక....కష్టసముద్రంలో ఒడిగుడుకుల్తో, మునిగిపోడానికి సిద్ధముగాయుంది.... వెంకడి గృహదీపం .... ఆరిపోవడానికి సిద్ధంగావుంది....ఓమూల కొడుకాకటిచిచ్చున కాహుతయిపోయాడు....భార్య....సిద్ధంగావుంది....కొడుకుతో.... అగ్నిలోదుమికి....మాతృప్రేమ....చూపెట్టడానికి....

పాపం....దారిద్ర్యం నిర్మూలమయే మార్గం లేదుగాబోలు. పూరిగుడిసంతా జలపూరితమయింది....ఆ వర్షజలంతో కలిసి ప్రవహిస్తోంది. ఆనిర్భాగ్య కర్షకుడు....వెంకడు.... కంటికిమంటికి నేకధారగా కార్చే, కన్నీరు....వచ్చినవాళ్ళందిరవురయి.... ఫలం భగవంతునిమీద వదిలారు.... వారికి వారేదిక్కు....అనంతభోగాలనుభవించే ధనాఢ్యుల దృష్టి, ఆకటిచిచ్చున కాహుతయే దరిద్రులపై ప్రసరిస్తుందా! ఒకవేళ ప్రసరించినా, వారాచిచ్చు నార్పుటకు యత్నించరు....సాయపడరు....యెంత నిర్దయ, కౌఠిన్యం....స్వార్థపరత్వం ప్రబలివున్నాయో....

వర్షంవెలిసింది .... తెలతెలవారింది.... రామి జీవితం ... తెల్లారింది ... ఆమె ప్రాణవాయువులు ఆకటిసర్పాని కాహారమయిపోయాయి....ఆమెదేహం ....ఆకటిచిచ్చున కాహుతి....అయిపోయింది....ఆమె ఆత్మ మరోప్రపంచంలో కెగిరిపోయింది.

అంతా....శూన్యం....నిరాశ .... భీభత్సం .... పాపం! యిలా ఎన్నికుటుంబాలు ఆకటిమంటకాహుతవుతున్నాయో—యీ .... కరువు .... కాలవాహినీ గర్భంలో ఎందరు దరిద్ర జీవులు కొట్టుకుపోతున్నారో—ఎవరు—చూచేవారు.... ఒక్క — కర్మసాక్షికే యెఱుక.

ధాతుపుష్టియు, శక్తివర్ధకమగు

గంగామృతశక్తి

ధాతుక్షీణత, [illegible] ము, [illegible] నము వీటికి ఉత్కృష్టమైన గుణమును ఇచ్చును. ఇవి రక్తమును, వీర్యమును, అధికపరచి దేహమునకు శక్తి ఉత్సాహం కలిగించును.

40 మాత్రలుగల బుడ్డి 1-కి రూ 3.

నపుంసకత్వారి ఘృతము

ఈ ఘృతమును పురుషలింగముపై రుద్దుటచే, శిధిలమైన నరములకు దారుఢ్యమొసగి, వక్రత, శిధిలత [illegible] పరిహరించి శాశ్వతమైన పుం[illegible] ఏర్పడును. వెల రూ. 1.

మదనమంజరి ఫార్మసీ,

184, [illegible] రోడ్డు, మదరాసు.

బెజవాడ:-శ్రీనివాస మెడికల్ స్టోర్సు, పాయ్కారోడ్డు.
విశాఖపట్టణము:-నీలము అండ్ కో., మెయిన్‌రోడ్డు.
కాకినాడ:-లక్ష్మీనారాయణ అండ్ కో., మెయిన్‌రోడ్.